

**LISTELE CU LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE ALE CORPULUI DIDACTIC
CA SURSĂ UTILĂ PENTRU SCRIEREA UNEI ISTORII UNIVERSITARE**

**LISTS OF SCIENTIFIC PAPERS AS A USEFUL SOURCE FOR WRITING
A HISTORY OF HIGHER EDUCATION**

*Valentin Maier**

Abstract

Identifying the suitable primary sources for researching a historical topic is always crucial. The historian can try to use a new methodology in order to use previously discovered sources or to use new ones. The lists of works of teaching staff is a new source that can be used for researching different topics for the history of higher education. In order to exemplify their use, two such lists were employed, from 1988 and 1997, of the teaching staff from the Faculty of Mathematics of the University of Bucharest. Data sets were collected from these lists and then they were analyzed in corresponding sections (number and type of papers published, authors and co-authors and biographical information, foreign languages used for publication and other data). All these information can be used to write improved histories of higher education and although they may seem as a simple receptacle of data, if carefully interrogated they can reveal us information that otherwise we can hardly collect it and only from multiple sources (and in case they still exist there).

Key words: *historical source, lists of works, teaching staff, mathematics, history of higher education.*

Istoricul este în căutare de cât mai multe surse pentru scrierea unor lucrări care să prezinte subiectul ales cât mai aproape de adevăr după regulile științifice. Există o tipologie complexă de surse pe care istoricul o are la dispoziție. În general, o temă de cercetare are șanse să fie realizată cu succes dacă este folosită o metodologie adecvată și atunci când sunt folosite surse inedite. Este necesar ca cele din urmă să fie introduse în număr cât mai mare în cercetarea științifică, subliniindu-le meritele și posibilele utilizări, dar și limitele și dificultățile în descifrarea lor. De multe ori, un subiect nu poate fi cercetat pentru că nu au fost găsite sursele potrivite sau ele sunt incomplete. Alături, ele nu au fost identificate ca atare de către istoric, fie dintr-un hazard, mai ales că istoria scrisă este în bună parte ca rezultat al hazardului (multe idei de cercetare există, sunt prezentate, altele se pierd și puține se concretizează și în scris), fie pentru că nu au existat subiecte de cercetare care să reclame necesitatea altor tipuri de surse. Nu este mai puțin adevărat faptul că metodologia îmbunătățită poate conduce la rezultate noi în cercetarea istorică, chiar și pe baza unor surse editate.

Pentru articolul de față¹ ne-am propus să folosim două lucrări editate, cu titlu similar, *Lista lucrărilor științifice ale cadrelor didactice și cercetătorilor din Facultatea de Matematică,*

* Cercetător științific dr., Muzeul Universității din București, Email: valentinmaiergh@gmail.com.

¹ Articolul este într-o formă îmbunătățită grație discuțiilor, dar și recomandărilor primite de la domnul Liviu Ornea, profesor la Facultatea de Matematică și Informatică a Universității din București și pe această cale îi mulțumim.

dar apărute la zece ani distanță una față de cealaltă, 1988, respectiv 1997 (Listele, 1988; Listele, 1997). Scopul nostru este ca prin acest articol să arătăm că acest tip de lucrare poate fi folosit ca sursă istorică pentru îmbunătățirea cunoștințelor despre istoria învățământului superior și a elitelor și că pot genera o serie de informații care prelucrate pot susține și alte teme de cercetare.

În plus, în biblioteci periodic se desfășoară și o activitate de eliminare a unor lucrări într-o stare proastă sau care nu mai corespund necesităților. Listele cu lucrări ale corpului didactic pot intra și ele în această categorie, mai ales pe măsură ce generațiile se schimbă (de la cadre didactice, la bibliotecari și studenți) și modul de procurare și folosire a informației se transformă, dar istoria se scrie cu documente, iar acest gen de lucrare se poate constitui într-un document și merită folosit și salvat.

Cele două lucrări fac referire în principal la membrii corpului academic care aparțineau de Facultatea de Matematică a Universității din București. Este important să încercăm să căutăm și să folosim cât mai multe surse pentru că deși despre istoria matematicii s-au scris câteva lucrări de genul memoriilor, biografiilor, instrumentelor de lucru sau scurtelor istorii, inclusiv pe internet sunt site-uri cu informații utile (enumerăm cu titlu de exemplu doar trei lucrări: Marcus, 1983; Onicescu, 1982-1984; Anastasiei, Aniculaesei și Bucur, 2018), sunt încă multe subiecte de cercetat. De exemplu, istoria matematicii pentru perioada după 1948 trebuie să fie prezentată prin mai multe lucrări care să prezinte și subiecte precum integrarea învățământului cu cercetarea și producția dincolo de propaganda din epocă, cu o analiză de conținut pe baza programelor de studii, dar și alte subiecte. Sunt puține lucrări care să prezinte corpul didactic sau cel reprezentat de cercetătorii în știința matematică care să-l prezinte în întregime, nu doar câteva personalități. Pe urmă, dincolo de conținutul învățământului, un alt subiect vitregit de studii este viața studentească și, de ce nu, și cercetarea infrastructurii din învățământ ar putea constitui un subiect inedit, pentru că de exemplu, cercetarea diferitelor ramuri ale matematicii sau introducerea informaticii în învățământul românesc au necesitat anumite măsuri interesant de urmărit (să ne gândim de exemplu la înființarea centrelor de calcul din instituțiile de învățământ superior și dotarea lor cu calculatoare).

Înainte de a trece la analiza celor două lucrări și la a exemplifica beneficiile utilizării lor ca sursă istorică, trebuie să arătăm că faptul că acest gen de lucrare era des întâlnit în respectiva perioadă și nu era propriu doar matematicii sau doar Facultății de Matematică de la Universitatea din București (din nou, exemplificăm cu doar trei lucrări: Enescu și Păcurar, 1987; Catalogul lucrărilor, 1979; Index bibliografic, 1971), chiar dacă este drept, ne-am fi dorit să existe o literatură similară mult mai bogată. Astăzi, realizarea unui demers similar nu se mai justifică din mai multe motive, cel puțin nu pe suport fizic, pe hârtie. Cel mai bine ar fi în mediul digital, dar la nivel național acesta este deocamdată doar un deziderat, deși la nivel internațional există exemple bune (<https://zbmath.org>).

Am ales două lucrări întocmite la zece ani distanță una de cealaltă și pentru ca astfel informațiile din aceste lucrări să fie relevante pentru corpul didactic de la Facultatea de Matematică și pentru acest gen de lucrări ca sursă istorică. Astfel, o lucrare

a fost realizată în timpul regimului comunist, spre finalul său, în anul 1988, iar cealaltă într-un alt sistem de funcționare, care în 1997 deja avea caracteristici proprii (nu mai eram la începutul anilor 1990), democratice. Peste acestea se suprapun și propriile reguli ale mediului științific și sursele folosite păstrează amprenta sa, indiferent de regimul politic sau de persoanele aflate în sistem, dar sigur sunt și modificări. În acest context, vom afla ce informații pot fi folosite în scrierile istorice.

Lucrarea din anul 1988 a avut ca referenți, și practic cei care s-au îngrijit efectiv de forma finală a cărții, pe C. Calude (asistent) și I. Tomescu (lector) (Lista, 1988: 10, 11) și purta mențiunea că era destinată atât cadrelor didactice și cercetătorilor din Facultatea de Matematică, cât și studenților din anii IV și V. Este important de arătat că la momentul respectiv, la Facultatea de Matematică din cadrul Universității din București studenții puteau urma una dintre cele patru specializări: Matematică (la forma de învățământ la zi, cu durata de studiu de 4-5 ani și la fără frecvență, în 5 ani), Informatică (la forma de învățământ la zi, cu durata de 4-5 ani și la seral, în 5 ani), Matematică-Mecanică (la forma de învățământ la zi, cu durata de 5 ani și la seral, în 6 ani) și Matematică-Fizică (la forma de învățământ la zi, cu durata de 3 ani, fiind destinată exclusiv profesorilor din învățământul preuniversitar) (Forum, 1988: 83). La specializările Matematică și Informatică și mai precis la forma de învățământ zi, o parte din studenți învățau patru ani, iar cei mai buni dintre ei puteau urma un al cincilea an, de specializare. Anul de specializare a fost prevăzut din anul universitar 1975/1976 pentru facultățile de matematică, fizică, chimie, biologie și la institutele de arte plastice din București și Cluj-Napoca și la conservatoarele de muzică din București, Cluj-Napoca și Iași. La Matematică și Informatică el a fost introdus din anul universitar 1975/1976 și era disponibil studenților înmatriculați la universitățile din București, Cluj-Napoca, Craiova, Iași și Timișoara. Ulterior, anul de specializare a putut fi urmat și de studenții din alte centre universitare (de exemplu, la Brașov, pentru specializările de Matematică și Informatică), dar și pentru alte tipuri de specializări (de exemplu, educație fizică și sport) (Ordinul nr. 534). De aceea, mențiunea din lucrarea în analiză privind faptul că este adresată studenților din anii IV și V, arată că de fapt era adresată celor de la specializările Matematică și Informatică, fie de la forma de învățământ zi în ciclul normal de 4 ani, fie aflați în cel de-al cincilea an, de specializare. Altfel, la Facultatea de Matematică, în funcție de forma de învățământ și specializare, se puteau studia chiar și 6 ani (de exemplu, la forma de învățământ la seral, la specializarea Matematică-Mecanică), dar și doar 3 ani (de exemplu la zi, la specializarea Matematică-Fizică).

De asemenea, tot la început de lucrare, era adăugat faptul că textul ei a fost analizat în colectivul de catedră și conducerile Facultății de Matematică, precum și ale Universității din București, care au fost de acord cu publicarea lucrării. Putem interpreta această afirmație și ca o aprobare venită pe cale administrativă, nu doar colegială, ceea ce ne arată o practică încetățenită în vremea respectivă. Astăzi putem interpreta aceste cărți și din perspectiva unei transparențe a rezultatelor cercetării față de colegi și publicul specializat (dacă nu și pentru publicul larg – în ciuda tirajului minuscul, cartea

era disponibilă în biblioteci, de altfel unde au și fost analizate pentru acest articol). Există și părerea că aceste cărți informau colegial inclusiv conducerile instituțiilor, despre modul în care promovarea avea să fie realizată. Nu întotdeauna însă calculele hârtiei aveau câștig de cauză.

Decanul Facultății de Matematică de la acea vreme, prof. dr. doc. Nicu Boboc, scria în introducere că școala românească de matematică a beneficiat în ultimii ani de o creștere a prestigiului său internațional, și că „matematicienii români sunt invitați pentru a prezenta conferințe sau rapoarte de sinteză la congrese internaționale, publică monografiile de valoare în țară și la mari edituri din străinătate, fac parte din comitetele editoriale ale unor prestigioase reviste”. În continuare erau enumerate direcțiile de cercetare ale corpului academic bucureștean (cadre didactice și cercetători de la Facultatea de Matematică, Institutul de Matematică, Centrul de Calcul al Universității din București și Colectivul de Matematică de la Facultatea de Fizică), subliniindu-se valorificarea unor cercetări matematice în unele activități economico-sociale, mai ales prin activitatea Centrului de Calcul, precum și colaborarea cu Institutul de Cercetare Științifică și Inginerie Tehnologică pentru Tehnică de Calcul și Informatică. Integrarea învățământului cu cercetare și producția era un obiectiv clamat ani la rândul de propaganda comunistă, dar mai ales în anii 1970 s-a trecut la mai multe măsuri care să grăbească sau să intensifice acest proces (Decretul Consiliului de Stat nr. 14).

Lucrarea a fost structurată pe catedre ale Facultății de Matematică (Catedra de Analiză și Algebră – 29 de membri; Catedra de Mecanică și Geometrie – 28 de membri; Catedra de Informatică și Probabilități – 31 de membri) și alte instituții amintite (Institutul de Matematică – 10 membri; Colectivul de Matematică de la Facultatea de Fizică – 7 membri; Centrul de Calcul al Universității din București – 38 de membri), fiecare cadru didactic sau cercetător furnizând informații despre propria activitate publicistică, dar și despre propriul parcurs academic și scurte informații biografice, care au fost adunate în carte.

În cazul lucrării din 1997, cu o prefață semnată de un alt decan, prof. dr. Vasile Preda, aflăm că a fost păstrat modul de alcătuire din anul 1988 a textului final, contribuția principală revenind de această dată prof. dr. doc. Nicu Boboc (același decan din anul 1988, la momentul apariției precedentei cărți) și lect. dr. Gheorghe Stoica, dar fără alte precizări precum la ediția anterioară. Astfel, avem o structură formată din prezentarea contribuțiilor academice de la Catedra de Analiză Matematică – 20 de membri, Catedra de Geometrie – 15 membri, Catedra de Mecanică și Ecuații Diferențiale – 26 de membri, Catedra de Probabilități, Statistică și Cercetări Operaționale – 17 membri, Catedra de Fundamentele Informaticii – 23 membri și Catedra de Informatică Teoretică – 31 membri.

Subiectul este același și pentru ediția din 1988 și pentru cea din 1997, dar sunt mai multe diferențe pe care le observăm între cele două cărți. În primul rând cuvântul introductiv este mult diminuat în ediția din 1997, cea în care au dispărut mențiunile proprii perioadei ante-1989, precum integrarea învățământului cu cercetarea și producția. Și astăzi este întâlnită și necesară colaborarea între aceste domenii de activitate, dar înainte avea un cu totul alt statut, fiind intens promovată propagandistic

și urmărită mai atent prin diferite măsuri, instituțiile de învățământ superior desfășurând în mod real proiecte de cercetare plătite. Oricum, într-un fel surprinde că în lucrarea din 1988 nu sunt alte mențiuni politice, precum cele la PCR sau la cuplul dictatorial, dar credem că principalul motiv este că astfel de publicații, deși erau publice, adică nu de „uz intern”, instituțional, aveau totuși o distribuție scăzută și un public țintă reprezentat de comunitatea academică a matematicienilor (poate chiar am restrânge adăugând, doar din București – colective de matematicieni fiind întâlnite și în alte instituții de învățământ superior sau de cercetare sau dacă vrem și mai mult, doar de la Universitatea din București). Și chiar așa și este, dacă noi consultăm „căsuța de publicare de control” de la finalul cărții, observăm că tirajul a fost de doar 125 de exemplare, cu un tipar executat la Tipografia Universității din București (lucrarea din 1997 a fost publicată sub egida Editurii Universității din București succesoarea tipografiei), cu apariție în februarie 1988, după obținerea unui bun de tipar cu un an înainte. Ultima informație ne dezvăluie că informațiile erau „la zi” pentru începutul de an 1987 (Lista, 1988: 475). Din păcate pentru lucrarea din 1997 nu mai regăsim astfel de informații, dar este de presupus, dat fiind efortul de colectare și integrare a tuturor informațiilor privitoare la cadre didactice și cercetători, că informațiile au fost culese la nivelul anului 1996, iar publicarea, aici avem sigură informația, a fost realizată un an mai târziu.

O altă diferență pe care o observăm între cele două lucrări este referitoare la structurile lor, ele reflectând schimbările de la nivelul organizării instituționale: sunt modificări în interiorul corpului academic, în numărul și titulatura catedrelor (de la 3 la 6 catedre), și desigur că mult mai multe transformări sunt la nivelul direcțiilor de predare și cercetare generate de acestea. Lucrarea din 1988 a apărut într-o perioadă de maximă contracție organizațională a învățământului superior românesc, când de altfel întreaga situația a țării era din ce în ce mai dificilă pe fondul eșecului sistemic al regimului comunist. Ne gândim de asemenea, la creșterea rolului informaticii în raport cu matematica sau dezvoltarea importantă mai ales prin aplicații practice, tendință observată în învățământul superior chiar din timpul regimului comunist (Maier, 2021: 24-52). De aceea, diferența între numărul de catedre este poate mai mare decât ar fi fost în mod natural. Și într-un fel avem confirmarea acestui fapt dacă ne gândim că în urmă cu aproape 10 ani, pentru anul universitar 1979/1980, Facultatea de Matematică număra patru catedre: Analiză Matematică; Algebră și Geometrie, Informatică și Calculul Probabilităților; Mecanică (Butoi, 1980: 22-27). De asemenea, a dispărut Centrul de Calcul al Universității din București, desființat în 1993 (Vlada și Văduva, 2021), dar și menționarea membrilor celorlalte instituții (Institutul de Matematică și Colectivul de Matematică de la Facultatea de Fizică). În total, în cadrul primei lucrări au fost prezentate informații pentru 139 de membri ai comunității academice, față de 158 în anul 1997. Anii întregi în care posturile erau blocate în sistemul de învățământ superior, mai ales din afara sferei învățământului superior tehnic, luaseră sfârșit în anul 1989, și în anii 1990 s-a reglat natural situația artificială întreținută de regimul dictatorial, inclusiv sub alte aspecte care țineau de intrarea specialiștilor în sistem și de promovarea lor (de exemplu, posibilitatea de a urma un doctorat era limitată în anii 1980).

Foarte importante sunt informațiile pe care aceste lucrări le cuprind: numele și prenumele cadrului didactic sau cercetătorului, gradul său academic, locul și data nașterii, anul și numele instituției absolvite, parcursul academic, cursurile și seminariile predate, domeniile științifice de interes, titlul și anul susținerii doctoratului, premiile și alte distincții primite, alte informații (precum perioada când respectivul cadru didactic sau cercetător a urmat această meserie în învățământul preuniversitar, alte instituții la care a lucrat și funcții ocupate) și lucrările publicate.

Sunt necesare câteva precizări importante pentru aceste tipuri de informații. Mai întâi una cu un caracter general: nu toate aceste informații se regăsesc sau sunt complete pentru toți membrii comunității academice amintiți în cuprinsul acestor lucrări. Pot fi și greșeli în cadrul lor sau diferențe între cele două lucrări, din 1988 și 1997. Efortul impresionant de colectare a datelor, reticiența unor cadre didactice în transmiterea tuturor informațiilor și alte condiționări tehnice trebuie și ele luate în calcul. Toate acestea însă nu credem că scad din importanța acestor lucrări, ci din contră, mai ales că varietatea informațiilor cuprinsă într-un singur volum, este dificil de reconstituit altfel.

Să luăm pe rând aceste categorii de informații și să le explicăm. Instituția absolvită este importantă pentru că nu toți membrii comunității academice bucureștene au absolvit o instituție din București, și nu toți au absolvit Facultatea de Matematică. Pe urmă mai este interesantă și titulatura facultății, care a cunoscut o serie de schimbări de-a lungul timpului (de exemplu, Facultatea de Fizică - Corneliu Ioan Stănescu, Mihai Donos, Facultatea de Limbi Străine, secția franceză - Lucreția Vasilescu). În cadrul parcursului academic informațiile sunt mai puțin sigure sau complete, dar sunt importante arătând nu doar avansarea în carieră și când a fost petrecută sau schimbările, eventual cumulul de funcții la diferite instituții, dar și alte informații prețioase care ne arată/confirmă alte cunoștințe asupra învățământului superior înainte de 1989. De exemplu, faptul că avansarea în carieră se realiza în general cu mare dificultate și după mai mulți ani pe aceeași treaptă profesională. Premiile și distincțiile arată într-un fel și anvergura respectivei personalități, precum o demonstrează și alte informații prezentate la unele cadre didactice sau cercetători. Cel din urmă gen de informații s-ar putea constitui într-o bază pentru eventuale cercetări calitative, precum ce înseamnă o personalitate la o anumită instituție sau într-un anumit domeniu al științei. Este drept, sunt discuții spinoase, care necesită și alte surse și timp de reflectare generoși, dar care trebuie inițiate.

Importante sunt și cursurile și seminariile predate, dincolo de o logică instituțională bucureșteană, pentru că dat fiind importanța Facultății de Matematică a Universității din București pentru știința matematică națională și, nu greșim dacă scriem, întrucâtva și internațională, putem surprinde progresul științei matematice, noi direcții de dezvoltare trasate, noi câmpuri de cercetare investigate (utile sunt aici, menționarea titlului și anului de obținere a titlului de doctor). Chiar dacă obținerea titlului de doctor înainte de 1989 era mult mai anevoioasă și nu era mulți cei care reușeau această performanță academică, nu toți aveau șansa să fie cooptați în cadrul Universității

din București. De aceea, nu este deloc lipsit de importanță să aflăm cu ce teză au obținut titlul de doctor, fără însă să absolutizăm în idei precum meritocrația era tot ce conta în promovarea unui cadru didactic sau în ascensiunea sa. Poate că astăzi ne-ar plăcea să știm că a fost doar o problemă care a trecut, poate doar proprie perioadei comuniste, a unui regim dictatorial, dar nu este așa și nici nu trebuie demonstrat o astfel de evidență, chiar dacă ea este mai mult sau mai puțin limitată în funcție de perioadă și prin anumiți factori, inclusiv prin intervenții individuale, „care sfințesc locul”. Cu aceste informații se poate pleca la drum, credem, pe baze solide într-o cercetare prosopografică, de istorie a învățământului superior și cu alte subiecte, pentru că se pot constitui într-un instrument de lucru util.

Lucrările publicate de membrii comunității academice bucureștene au fost însă cele care se află în centrul acestui articol. Ele au fost împărțite în două mari categorii: „Cărți și manuale” și „Articole științifice”, evident cu unele diferențe de la un cadru didactic/cercetător la altul (de exemplu, nu toți erau autori de manuale și atunci în general apare titlul de secțiune „Cărți”), în funcție de contribuția fiecăruia, dar am adăuga, în funcție și de cum a considerat că este bine să trimită propriile contribuții către cei care au avut în grijă aceste lucrări. În același timp, unii dintre cei menționați erau la începutul carierei lor și nu avea nicio publicație menționată sau aveau doar una (precum Radu Gramatovici, Ioana Leuștean, Daniela-George Ungureanu). Sunt autori care menționează aparte în rândul publicațiilor, traducerile, edițiile diferite ale acelorași lucrări, chiar și alte tipuri de lucrări (recenzii, articole de popularizare, proiecte de cercetare și rapoartele lor), uneori ele fiind evidențiate ca o categorie specială în cadrul lucrărilor publicate („Articole diverse”) (Lista, 1988: 187). Rar întâlnim și o ordonare cronologică clară a articolelor științifice (anul publicării, urmat de articolele respective cu referințe complete), pentru că în general a fost urmată prezentarea cronologică, dar cu destule abateri și uneori neclarități sau informații incomplete. Ele arată nu tocmai o îngrijire din parte celor care au trimis informațiile și nici a celor care au dat volumului o formă finală, deși sunt explicații pe care le putem bănuși, mai ales la capătul acestor rânduri sau la o simplă răsfoire a cărților respective. Unele lucrări, așa cum am menționat, au fost scrise fără toate detaliile bibliografice, unele fiind chiar în curs de publicare, normal, pentru că lucrările surprind un moment sau reprezintă o fotografie în plin proces de activitate a unui colectiv de facultate.

Dacă în cazul informațiilor de tipul biografic importanța acestor lucrări este clară, trebuie să arătăm că și lista lucrărilor publicate poate avea o contribuție importantă și chiar și în alte direcții de cercetare, mai ales că avem o mare lipsă de instrumente de lucru, precum dicționarele de personalități sau enciclopediile care ne creează dificultăți atât în cercetare, cât și în popularizarea științifică, mai mult poate decât am fi dispuși să recunoaștem. Putem să apreciem mult mai bine care erau raporturile de colaborare în cadrul unei catedre sau în structura facultății, prin studierea lucrărilor cu mai mulți autori. Putem chiar să ne dăm seama de eventuale „specializări” publicistice ale unora dintre cadrele didactice (de exemplu, ca autori de manuale) sau anumite formule de avansare în carieră prin colaborare intensivă cu un număr restrâns de autori sau din contră cu un mare număr de autori (dincolo de afinitățile personale și profesionale normale).

Tot prin intermediul lucrărilor din 1988 și 1997 putem să vedem care a fost gradul de integrare al membrilor comunității academice române la nivel internațional, prin revistele în care publicau, dar și în ce limbi străine scriau și dacă există evoluții în acest sens. Bineînțeles, ne interesează să aflăm și care erau cei mai prolifici scriitori științifici în Facultatea de Matematică și cum a evoluat acest indicator (utilă pentru viitor ar fi și analiza tematicii lucrărilor, care implică o muncă de matematicieni, biografi și statisticieni). Putem afla care erau preocupările cadrelor didactice și cercetătorilor și care erau principalele subiecte care erau acceptate la publicare pe plan internațional. Unii dintre autori scriau mai multe cărți, alții mai puține, concentrându-se pe redactarea de articole științifice, alții găseau timp și pentru articole de popularizare științifică și ne propunem să aflăm situația exactă. Avem câteva ipoteze de lucru pentru toate acestea, precum faptul că mulți membri ai comunității academice au preferat să scrie articole științifice în limbi străine în publicații din străinătate, mai ales în partea a doua a carierei, că la începutul anilor 1950 a fost preferată limba rusă, ulterior limba franceză, pentru ca în anii 1980 majoritatea lucrărilor să fie scrise în limba engleză și că doar câțiva dintre profesori, foarte puțini la număr erau autori ai unui număr mare de lucrări (peste 100 de lucrări), ei fiind și cei care preferau să colaboreze cu mulți alți autori sau din contră cu câțiva „cunoscuți”, preferând să fie și autori de manuale în multe ediții. În orice caz, în privința numărului de publicații, el nu trebuie privit decât cu o marjă de eroare din mai multe motive pe care le-am amintit deja.

Pentru a putea cerceta aceste ipoteze de lucru și a exemplifica cum acest gen de lucrări poate fi folosit ca sursă în cunoașterea diferitelor aspecte de istorie universitară și a elitelor am cules toate aceste informații furnizate de lucrări într-o bază de date, care a fost ulterior prelucrată pentru a urmări câteva aspecte (numărul lucrărilor publicate, tipul lor, limba străină utilizată și colaborarea cu alți autori).

Membrii comunității academice și numărul de lucrări publicate

Cele două lucrări ne permit să întocmim liste cu cadrele didactice și catedrele sau alte instituții în cadrul cărora își desfășurau activitatea. Aparent, listele cu cadrele didactice sunt informații simplu de procurat și cu siguranță de bază în orice cercetare de istorie a învățământului, dar nu sunt deloc ușor de reconstituit, deoarece arhivele noastre instituționale sunt în general vitregite de prelucrare și organizare pe principii științifice care să permită o cercetare facilă. Doar o mică parte din instituțiile de învățământ superior din țară au predat documente din perioada comunistă la Arhivele Naționale. Și aici însă ar fi destule probleme, deoarece lipsa spațiului de depozitare, a arhiviștilor și altor genuri de specialiști (de exemplu, restauratori), produc de multe ori întârzieri în prelucrarea documentelor, dacă nu pierderi ireparabile pentru Fondul Arhivistic Național.

În anul 1988, la Facultatea de Matematică cei mai importanți membri ai săi din punct de vedere al numărului de lucrări publicate erau Solomon Marcus (peste 300 de lucrări), Petre P. Teodorescu (peste 200 de lucrări), Aristide Halanay, Dan Nicolae Cristescu, Lazăr Dragoș și Gheorghe Păun (toți cu peste 100 de lucrări).

Zece ani mai târziu situația se prezenta astfel: Somon Marcus rămânea cel mai semnificativ autor al Facultății de Matematică (de data aceasta urcase la peste 400 de lucrări), Dan-Nicolae Cristescu, Ioan Tomescu, Lazăr Dragoș, Cristian Sorin Calude, Constantin Năstăsescu, Cabiria Andreian Cazacu, Romulus Cristescu, Liviu Nicolescu și Nicu Boboc (toți cu peste 100 de lucrări).

Se pot întocmi și alte situații interesante per autor, dar care depășesc scopurile acestui articol, precum de observat dacă există anumite tendințe: an cu multe articole științifice publicate urmat de un an de pauză, ani doar cu articole publicate, urmați de publicarea unei cărți sau cărți publicate mai mult într-o anumită parte a carierei (poate doar la început pe baza tezei de doctorat și ca o continuare firească la ea). De verificat și care este diferența de ani între articolele științifice. Alte situații statistice pot implica și situația lucrărilor publicate pe catedre. Au fost cuantificate lucrări publicate de către matematicienii bucureșteni între anii 1947 și 1997.

Din informațiile primei lucrări rezultă că au fost publicate în total peste 4000 de lucrări, iar pe baza celei de-a doua aproape 5000. Trebuie avute în vedere extremele perioadei analizate în funcție de lucrare. De exemplu, din lucrarea publicată în anul 1997, nu mai făceau parte cadre didactice sau cercetători cu articole publicate în anii 1940, deoarece nu mai erau în activitate în facultate, precum în cea publicată în 1988, nu avem lucrări publicate în perioada 1989-1997. În același timp sunt și ani incompleți în funcție de perioadă.

Un fapt observabil cu ușurință este amplificarea activității publicistice în ultimii ani și vom vedea exact în următoarea secțiune dacă aflăm și pe seama cărui tip de lucrare (cărți și manuale sau articole științifice, gândindu-ne că adesea din primul tip de lucrare apăreau nenumărate ediții, mai ales în cazul manualelor folosite în învățământ). În perioada 1990-1997 erau deja aproape 1400 de lucrări, practic fără a lua în calcul doi ani de lucrări, ceea ce calculând pe baza perioadei anterioare (pe exemplu Listei-1997) însemna un număr aproximativ de 330 de lucrări. De departe perioada care a reprezentat startul unei preocupări pentru publicare a fost 1960-1969, atunci când sunt de peste 3 ori mai multe lucrări față de perioada anterioară.

În medie, în anul 1988 cadrele didactice și cercetătorii matematicieni bucureșteni publicau fiecare peste 27 de lucrări, iar în 1997 peste 30 de lucrări, ceea ce confirmă creșterea numărului de publicații în ultimii ani din perioada analizată.

Pe baza primei lucrări am observat că în anul 1983 au fost publicate cele mai multe lucrări, peste 220 (sunt 4 ani cu peste 200 de lucrări publicate), iar pe baza celei de-a doua, în anul 1994, peste 250 de articole științifice (de data aceasta sunt 5 ani cu peste 200 de lucrări publicate). Anii cu peste 200 de lucrări publicate sunt în anii din urmă aferenți celor două lucrări.

Doar prin menționarea numărului de lucrări publicate nu dorim să trecem peste ceea ce contează de fapt și anume conținutul acestor lucrări și noile idei și câmpuri de cercetare deschise sau avansate, dar pentru care nu avem încă toate datele necesare. Totuși, din momentul în care lucrările sunt elaborate și în limbi străine, introduse în circuitul științific internațional și prin intermediul revistelor sau cărților

publicate în străinătate în mod repetat, înseamnă că totuși ele aveau o dată în plus calitatea necesară, dar și în aceste cazuri trebuie studiat exact.

Membrii comunității academice și tipul de lucrări publicate

Nu mai insistăm asupra problemelor metodologice pe care lucrările menționate le ridicau și pe care le-am arătat anterior și vom trece la analiza celor două tipuri de publicații.

În prima categorie, cea a cărților și manualelor menționate în 1988, Solomon Marcus este din nou cel mai important autor (aproape 50 de cărți), urmat de Virgil Craiu și Petre P. Teodorescu (ambii cu peste 20 de cărți). În 1997, Solomon Marcus, Virgil Craiu, Ioan Tomescu și Cabiria Andreian Cazacu avea fiecare peste 40 de cărți publicate.

Sunt unii autori care în majoritate scriau manuale în această categorie a „cărților și manualelor” (de exemplu, Nicolae Radu, profesor doctor, avea 7 lucrări din 11 manuale, alte 3 fiind culegeri de probleme și doar una dintre ele fiind o carte care nu se afla în această categorie) (Lista, 1988; 12, 13). Manualele pot fi privite depreciativ din punct de vedere al lucrului necesitat în elaborarea lor, dar este știut faptul că este o problemă nu tocmai ușoară în a reuși să adaptezi cunoștințele științifice pentru a o face inteligibilă spre învățare și cu atât mai mult pentru a o populariza. De aceea, sunt la fel de importante, precum și alte tipuri de publicații, dar cu un alt scop în sine, în afara celui că într-un fel sau altul toate servesc în definitiv științei matematice.

În cea de-a doua categorie a publicațiilor, articolele științifice, în 1988 îl avem tot pe Solomon Marcus pe prima poziție, cu aproape 250 de publicații, dar și alți colegi aveau peste 100 de articole științifice: Petre P. Teodorescu, Aristide Halanay, Gheorghe Păun, Dan Nicolae Cristescu și Lazăr Dragoș. În 1997, dacă în privința numărului unu din punct de vedere al publicațiilor nu avem surprize, Solomon Marcus având peste 300 de articole științifice, observăm că acum sunt mai mulți autori cu peste 100: Dan-Nicolae Cristescu, Cristian Sorin Calude, Lazăr Dragoș, Ioan Tomescu, Constantin Năstăsescu și Nicu Boboc. În 1988 erau în total trei autori de publicații cu un număr de peste 150 de articole științifice, dar în 1997 era doar unul. Dincolo de numere în sine, orice articol științific reprezintă, teoretic, o contribuție la îmbunătățirea științei. Și cum nu toate cadrele didactice sunt atât de prolifiche pe acest tărâm al scrierilor științifice, putând lua parte la conferințe și alte manifestări științifice, este până la urmă un aspect important de subliniat, pentru că un articol sau o carte este un produs finit al cercetării științifice care poate fi consultat și peste ani și generații de matematicieni, putând servi în diferite scopuri: pentru știința matematică, pentru istoria științei și a matematicii, pentru a prezenta biografia unei personalități sau a realiza o monografie instituțională.

Limbile străine utilizate pentru publicare

Foarte importantă este și limba în care au fost publicate lucrările, pentru că această situație arată cât de conectată era lumea academică românească la cea științifică internațională, și prin publicarea repetată la edituri străine, și cât de performantă și de cerută era cunoașterea matematică românească.

Din calculele noastre, majoritatea lucrărilor au fost publicate în limbi străine, fapt care s-a accentuat în 1997 pentru perioada acoperită de această lucrare. Limbile străine utilizate au fost: engleza, franceza, rusa, germana, italiana, spaniola, maghiara, sârbo-croata, polona, bulgara, greacă, slovena și ceha. Dintre limbile străine, cele mai utilizate au fost în ordine engleza, franceza, germana, rusa și italiana, celelalte limbi fiind mult mai puțin importante.

În general, limbile străine au fost utilizate în scrierea articolelor științifice dintre cele două tipuri de lucrări aflate în analiză. Sunt câteva cazuri interesante. În primul rând în limba engleză au fost scrise o treime din lucrările menționate în 1988, și aproape jumătate din cele aferente anului 1997. Dacă în 1988, limba franceză reprezenta aproape două treimi din cât reprezenta cea engleză, în 1997 importanța ei s-a micșorat în raport cu limba engleză, la doar o treime, diferența fiind substanțială în numere de articole față de perioada anterioară. Am mai observat că limba rusă a fost în general utilizată pentru scrierea lucrărilor până în anul 1970, dar lucrări scrise în această limbă regăsim chiar și în anul 1985. În ultimii ani majoritatea articolelor au fost scrise în limba engleză, ceea ce exprimă foarte multe despre influența modelul anglo-american și a globalizării, inclusiv în știință și în România.

Cel mai prolific autor în diferite limbi străine a fost fără îndoială Solomon Marcus, grație și faptului că i-au fost traduse multe dintre lucrări, datorită importanței lor și vizibilității personalității sale. În general însă am observat că matematicienii scriau în binomuri de limbi, engleza și franceza fiind de departe cel mai întâlnit dintre ele. Unii autori au întrebuințat frecvent chiar și trei limbi pentru lucrările publicate (de exemplu, Petre P. Teodorescu – engleza, franceza și germana) sau preponderent sau exclusiv doar o limbă străină, engleza (majoritar, mai ales pentru matematicienii tineri și/sau aflați la început de carieră), dar și doar limba franceză.

Colaborarea cu alți autori în scrierea lucrărilor

În mod majoritar, colaborarea între cadre didactice și cercetători se realiza pentru scrierea articolelor și în majoritate cu alți români, mai puțin cu străini. Se pot constitui rețele de colaborare între matematicienii menționați.

Ca număr, cele mai dese colaborări au fost între doi autori de lucrări, dar au existat unele colaborări extinse chiar și la nouă autori (Liviu Nicolescu, S. Dragomir, S. Ianuș, C. Păun, I. Popovici, D. C. Rădulescu, D. Smaranda, I. Teodorescu și A. Turtoi în anul 1988). Subiectul colaborărilor poate fi extins la situația pe catedre și instituții, nu doar la nivel de autori. Dacă rămânem însă la nivel de autori, atunci trebuie să arătăm că printre matematicienii cu cele mai multe colaborări în anul 1988 au fost Solomon Marcus, Nicu Boboc, Ion Chițescu, Constantin Năstăsescu, Constantin I. Niță (Catedra de Analiză și Algebră), Dan Nicolae Cristescu, Aristide Halanay, Petre P. Teodorescu, Ion D. Teodorescu, Smaranda Dumitru Liviu Nicolescu (Catedra de Mecanică și Geometrie), Virgil Craiu, Cristian Calude (Catedra de Informatică și Probabilități) Ion Văduva, Gheorghe Păun și Ștefan Corneliu Ștefănescu (Centrul de Calcul al Universității). În anul 1997 situația era următoarea, ținând cont și de noua structură pe catedre a Facultății de Matematică: Solomon Marcus, Nicu Boboc, Ion Chițescu

(Catedra de Analiză Matematică), Ion D. Ion, Constantin Năstăsescu, Toma-Lazăr Albu, Dorin-Mihail Popescu, Constantin Niță, Șerban Raianu, Soin Dăscălescu (Catedra de Algebră), Steriu Ianuș, Liviu Nicolescu, Ion Mihai, (Catedra de Geometrie), Dan-Nicolae Cristescu (Catedra de Mecanică și Ecuații Diferențiale), Constantin Tudor, Virgil Craiu, Denis Enăchescu (Catedra de Probabilități, Statistică și Cercetări Operaționale), Cristian Sorin Calude, Alexandru Mateescu, Tudor Bălănescu (Catedra de Fundamentele Informaticii), Ion Văduva și Marian Gheorghe (Catedra de Informatică Teoretică).

Anul nașterii, absolvirii facultății și acordării titlului de doctor

Desigur că din varietatea de tipuri de informații din cele două lucrări pot fi realizate și alte analize interesante și cu beneficii cognitive, însă ne mărginim la o analiză privind anul nașterii, absolvirii facultății și acordării titlului de doctor. Din colectarea informațiilor privind corpul academic bucureștean de matematicieni a rezultat următorul tabel:

Anii	Lista-1988			Lista-1997		
	AN	AAF	AOD	AN	AAF	AOD
1920	13	-	-	4	-	
1930	31	-	-	22	-	
1940	68	3	-	49	2	
1950	27	30	8	29	17	4
1960	-	42	19	41	32	14
1970	-	58	49	9	41	57
1980	-	5	21	-	31	16
1990	-	-	-	-	33	31

Legendă: AN = anul nașterii, AAF = Anul absolvirii facultății, AOD = Anul obținerii doctoratului.

Notă: nu avem date complete pentru toți matematicienii din lucrările menționate.

În anul 1988, matematicienii înregistrați erau născuți între anii 1924 și 1958, iar în 1997 între 1925 și 1972. În 1997 cel mai tânăr membru încadrat în corpul academic avea 25 de ani, pe când în 1988 ceva mai mulți ani, 30, ceea ce ne poate duce cu gândul că în anii 1990 se acorda un credit în plus tinerilor, dar era și o deschidere a posturilor în învățământ și cercetare, care la finalul comunismului nu avea cum să fie altfel decât mult limitată (sau chiar înghețată) în condițiile proaste economice de la acea vreme și în modul în care era privit învățământul. Din datele prezentate în lucrări (nu am găsit date complete) putem să aflăm și locul nașterii: în 1988 matematicieni înregistrați erau din următoarele categorii de loc al nașterii: Muntenia (55), Transilvania (26), Moldova (16) și din alte țări (6 – din URSS și Bulgaria), iar în 1997, ordinea s-a păstrat, cu diferențe de așteptat pentru cele patru categorii amintite pentru locul nașterii (61, 21, 17 și 5). Atracția centrului bucureștean către cei din Muntenia (incluzând și Oltenia și Dobrogea) era de așteptat, iar pe urmă situația din anii 1990 a mai îmbunătățit situația

la nivel local și trebuie să-i fi reorientat diferit și pe matematicieni cu deschiderea/relansarea unor instituții și cu alte perspective la orizont.

În ceea ce privește anul absolvirii facultății am observat că în 1988 doar un număr limitat de absolvenți de ani 1980 au fost cooptați în instituțiile menționate, fapt care s-a schimbat vizibil în 1997, când membrii acestor instituții erau cu zecile din rândul absolvenților de ani 1990, deci absolvenți recentți. Situația subliniază încă o dată, schimbarea prin care a trecut mediul academic românesc după 1989, atât o înnoire, cât și o creștere a șanselor celor tineri de a face performanță academică în raport cu abilitățile lor (șansă limitată înainte, nu neapărat că generațiile de absolvenți după 1989 erau mai capabile academic de timpuriu).

Acordarea titlului de doctorat pentru matematicienii care fac obiectul analizei a fost realizată în majoritate în anii 1970 pentru situația pe baza lucrării din 1988. Pentru situația aflată avem câteva explicații. De exemplu, în anii 1950 și 1980 obținerea doctoratului era mai dificilă din variate motive, nu doar lipsa unor locuri suficiente, a conducătorilor de doctorat, ori a lipsei „vizei” politice. Nu orice putea fi spus sau scris, și nu orice temă, chiar și de doctorat, putea fi cercetată în anii 1980 (iar în anii 1950 cu atât mai puțin). În 1997 aflăm că în instituțiile bucureștene analizate se aflau 122 de doctori în matematică, cu 25 mai mult decât în 1988 (între timp unele cadre didactice și cercetători au mai ieșit la pensie sau s-au retras din activitate, altfel numărul lor ar fi fost și mai mare în 1997). Un fapt interesant este că în anii 1990 au obținut titlul de doctor 31 de matematicieni, cu siguranță sunt printre ei și alții care și-ar fi dorit, dar din variate motive, poate unele independente de ei, nu au putut obține titlul de doctor. De asemenea, observăm că în 1997 cei mai mulți doctori erau în activitate cu titlul obținut în anii 1970, în creștere față de anul 1988, un motiv putând fi și faptul că ei meritau să fie încadrați în aceste instituții, dar insuficienta finanțare (și a nu se înțelege că s-a îmbunătățit cu foarte mult situația la acest capitol în anii 1990) a făcut imposibilă și preluarea aportului lor la știința matematică, în adaos față de alte motive amintite.

Un alt factor care trebuie cântărit în situația și analiza obținerii titlului de doctor este și durata stagiului de doctorat, adică într-o analiză viitoare mai complexă trebuie văzut și anul începerii școlarizării, pentru un plus de analiză și concluzii, cu beneficii atât pentru istoria matematicii în România, cât și pentru istoria învățământului superior în comunism, deoarece multe măsuri au afectat întreg învățământul și nu doar o ramură a sa anume.

Până la urmă, apartenența la o generație, fie că este bazată pe anul nașterii sau pe cel al absolvirii facultății ori obținerii titlului de doctor, aduce în discuție prezența anumitor caracteristici asupra operei publicate, gândindu-ne, desigur cu deosebiri și nuanțe, că există anumite tendințe în modul de publicare (tip de lucrare, limba utilizată în scriere, mod de scriere) atât la nivel național, cât și la nivel internațional, care evoluează în timp, spațiu geografic, instituțional (ne gândim aici la existența Centrului de Calcul în Universitatea din București și la influența sa asupra publicațiilor referitoare la informatică și calculatoare) și științific (avem în vedere ramurile matematicii).

Concluzii

Cele două lucrări utilizate ca subiect al articolului, dar și ca surse în analiză, ne-au oferit informații prețioase: numele și prenumele cadrului didactic sau cercetătorului, gradul său academic, locul și data nașterii, anul și numele instituției absolvite, parcursul academic, cursurile și seminariile predate, domeniile științifice de interes, titlul și anul susținerii doctoratului, premiile și alte distincții primite, alte informații și lucrările publicate. Pentru a reuși să reconstituim astăzi, informațiile pe care le găsim în aceste cărți, am avea nevoie de foarte mult timp și de documente din arhive, biblioteci, din interviuri cu cadre didactice și cercetători de la momentele respective și din alte surse. Accesul la aceste surse alternative la cele două lucrări prezentate este în mare parte deficitar, dacă ne gândim la arhive și de nerezolvat, dacă ne gândim că o parte din corpul academic reprezentat în aceste lucrări, nu mai trăiește.

Pe baza acestor tipuri de informații la care am avut acces, ne-am concentrat atenția asupra colectării și analizării informațiilor asupra lucrărilor publicate de corpul academic, fie ele cărți și manuale sau articole științifice. Am aflat care au fost membrii comunității academice și numărul de lucrări publicate, tipul de lucrări publicate, limbile străine utilizate pentru publicare și caracteristici ale colaborării cu alți autori în scrierea științifică și de popularizare. La final, am inclus și o secțiune pentru un alt tip de informații privind anul nașterii, absolvirii facultății și acordării titlului de doctor, arătând cum și aceste informații conexe cu celelalte ne pot îmbunătăți gradul de înțelegere a evoluției științei matematice în general, și a celei din spațiul academic bucureștean în special, dar și la nivel internațional (să ne gândim de exemplu la faptul că multe din articolele științifice ale ultimilor ani au fost publicate în general în limba engleză și nu în altă limbă).

Prin *Lista lucrărilor științifice ale cadrelor didactice și cercetătorilor din Facultatea de Matematică*, cu edițiile din 1988 și 1997, aflăm un tip de lucrare despre care sperăm să fi demonstrat că este important pentru îmbunătățirea cunoștințelor noastre despre istoria unei discipline, în acest caz matematica, dar și folositoare pentru scrierea unor istorii ale învățământului superior și elitelor, care să ajute și la cunoașterea indirectă a contextului în care știința matematică a evoluat. Aparent cu un conținut „plictisitor”, la o analiză atentă asupra acestor lucrări pot fi reținute informații folositoare, care pot genera idei și se pot constitui în bază pentru proiecte de cercetare. Listele cu lucrări ale corpului didactic nu trebuie neglijate sau casate, ci trebuie salvate și folosite pentru scrierea istorică. Trebuie prețuită orice sursă de folos în cercetare, și pentru aceste lucrări am arătat economia de timp și beneficiile de cunoaștere pe care folosirea lor le aduce istoricului și nu numai.

Bibliografie

1. Anastasei, Mihai, Aniculaesei, Gheorghe, Bucur, Gheorghe. (2018). *Pagini din istoria matematicii românești*, București: Editura Academiei Române.
2. Baza de date zbMATH Open. Accesată la 25.03.2024. <https://zbmath.org>
3. Butoi, O. (1980). *Vademecum*. București.
4. *Catalogul lucrărilor științifice ale cadrelor didactice 1973-1978*. (1979). Iași: Biblioteca Institutului de Medicină și Farmacie Iași.
5. Decretul Consiliului de Stat nr. 14 din 3 februarie 1976 privind înființarea, organizarea și funcționarea unităților de producție, cercetare, proiectare și servicii pentru integrarea învățământului superior cu producția și cercetare științifică. (1976). Buletinul Oficial al RSR, XII (6), 1-4.
6. Enescu, Doina, Păcurar, Steliana. (1987). *Catalogul lucrărilor colaboratorilor Institutului de Petrol și Gaze 1983-1984*. Ploiești: Institutul de Petrol și Gaze.
7. *Index bibliografic omagial: lucrări științifice ale cadrelor didactice*. (1971). București: Institutul Agronomic „N.Bălcescu”/
8. Maier, Valentin. (2021). *Învățământul superior și pregătirea forței de muncă pentru informatică și industria de calculatoare în România comunistă*. În Marin Vlada (coord.), *Istoria informaticii românești: apariție, dezvoltare și impact*, vol. V: *Computing-Dezvoltare*. București: Editura Matrix Rom.
9. Marcus, Solomon. (1983). *Simion Stoilow: viața și opera sa*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
10. Onicescu, Octav. (1982-1984). *Memorii*. București: Editura Științifică.
11. Ordinul nr. 534 din 11 iunie 1976 [care] privește repartizarea cifrelor de școlarizare la învățământul superior pe anul universitar 1976/1977. Arhiva Ministerului Educației.
12. *Rețeaua instituțiilor de învățământ superior din sistemul Ministerului Educației și Învățământului*. (1989). Forum, 3, 84.
13. Vlada, Marin, Văduva, Ion. (2021). *Centrul de Calcul al Universității din București (CCUB), prima unitate de informatică înființată în România*. București: Editura Matrix Rom.

